

नीलकण्ठ राजपत्र

नीलकण्ठ नगरपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड: ७) धादिङ्गवेसी, धादिङ्ग (संख्या: ३ मिति: २०८०।१०।०८

भाग - १

नीलकण्ठ नगरपालिकाको सूचना

नीलकण्ठ नगरपालिकाको बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०८०

नगर सभाबाट स्विकृत मिति: २०८०।१०।२८

प्रस्तावना:

नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेको बाल अधिकार र सो सँगको संवैधानिक हकलाई कार्यान्वयन गर्न आएको बालबालिका सम्बन्धि ऐन, २०७५ तथा अन्तराष्ट्रिय बाल अधिकार महासन्धीको भावना अनुरूप बालमैत्री नगरको रूपमा स्थापित भई अधिकार संरक्षणको क्षेत्रमा रहेका पारिवारिक एवं सामाजिक र संस्थागत चुनौतिहरूलाई सम्बोधन गर्दै नीलकण्ठ नगरपालिकाबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रम र प्रवाह गरिने सेवामा बालबालिकाको भूमिका सहित संस्थागत रूपमा विकास गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नीलकण्ठ नगरपालिकाको नगर सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

- संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम 'नीलकण्ठ नगरपालिका बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०८०' रहनेछ ।
(२) यो ऐन राजपत्रमा प्रकाशन भएको मिति देखि लागू हुनेछ ।
- परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा:

- (क) “प्रमुख” भन्नाले नीलकण्ठ नगरपालिकाको नगर प्रमुख सम्झनुपर्दछ ।
- (ख) “उप-प्रमुख” भन्नाले नीलकण्ठ नगरपालिकाको उप-प्रमुख सम्झनुपर्दछ ।
- (ग) “नगरपालिका” भन्नाले नीलकण्ठ नगरपालिकालाई जनाउँछ ।
- (घ) “बाल अधिकार” भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन” भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ ले व्यवस्थित गरे बमोजिम बालबालिकाको अधिकारलाई जनाउँदछ ।
- (ङ) “महासन्धी” भन्नाले बाल अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धी सन् १९९८ लाई जनाउँछ ।
- (च) “बाल कल्याण अधिकारी” भन्नाले ऐनको दफा ८ बमोजिम तोकिएको काम गर्ने अधिकारीलाई जनाउँदछ ।
- (छ) “बालबालिका” भन्नाले अठार वर्ष उमेर पुरा नगरेका व्यक्ति सम्झनुपर्दछ ।
- (ज) “प्रारम्भिक बाल विकास” भन्नाले छ वर्ष मुनिका कुनै पनि बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासलाई (शारीरिक, सामाजिक, बौद्धिक र संवेगात्मक) विकासलाई जनाउँदछ ।
- (झ) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बन्ने नियमावलीमा व्यवस्था हुने कुरालाई जनाउँदछ ।
- (ञ) “समिति” भन्नाले ऐनको दफा १४ बमोजिम गठित बालअधिकार समितिलाई जनाउँछ ।

परिच्छेद-२

बालबालिकाको बाँच्न पाउने अधिकार

३. बाँच्न पाउने अधिकार: (१) प्रत्येक बालबालिकालाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार हुनेछ ।
- (२) नगरपालिकाले बालबालिकाको सुरक्षित जन्म, बाँच्न पाउने अधिकार बालबालिकाको विकासका लागि बालबालिका माथि हुन सक्ने दुर्व्यवहारको रोकथाम जोखिमको न्यूनीकरण लगायतका प्रतिरोधात्मक र सुरक्षा सेवाको लागि आवश्यक उपाय अवलम्बन गर्नेछ ।
४. नाम र पहिचानको अधिकार: (१) प्रत्येक बालबालिकालाई जन्मनासाथ आफ्नो पहिचान सहित नाम पाउने अधिकार हुनेछ भने बुवा आमा वा संरक्षकले उनिहरूको नाम राखी प्रचलित कानून बमोजिम जन्मदर्ता गर्नुपर्छ ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि जबरजस्ती करणी वा प्रचलित कानून बमोजिम सजाय हुने हाडनाता करणीबाट र विवाह गर्नु अघि नै जन्मिएका बुवा पत्ता नलागेका बालबालिकाको हकमा आमाले चाहेमा आमाको नाम मात्र उल्लेख गरी जन्मदर्ता गरिनुपर्दछ ।

५. उचित स्याहार पालन पोषणको अधिकार: कुनै पनि बालबालिका बुवाआमासँग बस्ने बालमैत्री वातावरणमा हुर्कने र बाबु आमाबाट उचित स्याहार, हेरचाह, पालनपोषण, संरक्षण तथा माया प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।

६. गोपनीयताको अधिकार: (१) प्रत्येक बालबालिकाको निजको जिउ, आवास, चरित्र, लिखित तथ्याङ्क, व्यक्तिगत सूचना, पत्राचार र सम्पत्तिमा गोपनीयताको अधिकार हुनेछ ।

(२) कसैले पनि बालबालिकाको चरित्रमा आघात पर्ने वा निजलाई लाज, ग्लानी वा अपहेलना हुने किसिमको निजको व्यक्तिगत सूचना, विवरण वा फोटो सृजना, सङ्कलन, प्रकाशन, मुद्रण, प्रदर्शन वा बिक्री वितरण गर्नु गराउनुहुदैन ।

(३) अदालत वा प्रहरी कार्यालयमा कसुरजन्य कार्यको आरोप लागेका पिडीत बालबालिकाको नाम, थर, ठेगाना, उमेर, लिङ्ग, पारिवारिक पृष्ठभूमि, आर्थिक स्थिति, कसुर तथा त्यस सम्बन्धमा कुनै कारबाही भएको भए सो लगायतका बालबालिकाको पहिचान खुल्ने विवरण गोप्य राख्नुपर्नेछ । बालबालिकाको कुनै विवरण कानून बमोजिम बाहेक अन्य प्रयोग गरिनु हुदैन । तर यस्तो विवरण कुनै अध्ययन वा शोध कार्यका लागि प्रकाशित गर्नु परेमा बालबालिका र निजको परिवारको नाम, थर, घर, ठेगाना तथा अन्य पहिचान नखुल्ने गरी उमेर वा लिङ्ग मात्र उल्लेख गरी निज बालबालिका र परिवारको सहमति लिई प्रकाशन गर्न सकिनेछ ।

७. अपाङ्गता भएका बालबालिकाको विशेष अधिकार: (१) अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई आफ्नो मान प्रतिष्ठा सुनिश्चित गर्ने आत्मनिर्भरता प्रबर्द्धन गर्ने समाजमा सक्रिय रूपले सहभागी हुने तथा सम्मानजनक रूपमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ ।

(२) अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई विशेष हेरचाह पाउने र समाजमा घुलमिल हुन तथा आफ्नो व्यक्तिगत विकासको लागि शिक्षा तालिम स्वास्थ्य स्याहार सेवा रोजगारीको तयारी तथा मनोरञ्जनका अवसर प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(३) अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई सार्वजनिक सेवा सुविधामा समान पहुँच र उपयोगको अधिकार हुनेछ ।

८. बाल कल्याण अधिकारी: नीलकण्ठ नगरपालिकामा एक जना बाल कल्याण अधिकारी रहनेछ । अधिकारीले बालबालिकाको अधिकारको सम्मान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नुपर्नेछ । बाल कल्याण अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाको शर्त लगायत व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-३

बालबालिकाको विकासको अधिकार

९. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अधिकार: (१) ६ वर्ष मुनिका कुनै बालबालिकालाई आफ्नो उमेर र विकासकोस्तर खेलको माध्यम, वातावरणमा आधारित अनुभव र खोजमुलक ढंगले सिक्न पाउने प्रारम्भिक बाल विकासको अधिकार हुनेछ ।

(२) प्रत्येक बालबालिकालाई प्रचलित कानून बमोजिम आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क रुपमा बालमैत्री वातावरणमा पाउने हक हुनेछ ।

(३) प्रत्येक बालबालिकाले आफ्नो शारीरिक तथा मानसिक अशक्तताका आधारमा उपयुक्त अध्ययन सामग्री तथा शिक्षण विधि मार्फत शिक्षा पाउने हक हुनेछ ।

१०. पोषण एवं स्वास्थ्यको अधिकार: (१) प्रत्येक बालबालिकालाई उचित पोषण शुद्ध खानेपानी तथा स्तनपानको अधिकार हुनेछ ।

(२) प्रत्येक बालबालिकालाई प्रचलित कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षा प्रप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(३) प्रत्येक बालबालिकालाई स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार हुनेछ ।

(४) गर्भवती महिला स्तनपान गराउन आमा र बालबालिकालाई रोगबाट बच्न आवश्यक खोपहरु लिन पाउने र राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूपको शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्य सेवा उपयोग गर्न पाउने उमेर अनुसार शरीर प्रजनन तथा प्रजनन स्वस्थ सम्बन्धि जानकारी पाउने अधिकार हुनेछ ।

(५) प्रत्येक बालबालिकालाई आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी उपचारको अधिकार हुनेछ ।

११. खेलकुद मनोरञ्जन तथा सांस्कृतिक अधिकार: (१) प्रत्येक बालबालिकालाई निजको उमेर र रुचि अनुसारको खेल खेल्ने र खेलकुदमा सहभागि हुने अधिकार हुनेछ ।

(२) प्रत्येक अभिभावक तथा विद्यालयले पठनपाठन बाहेकको समयमा खेलकुदमा सहभागि हुन बालबालिकालाई प्रोत्साहन गर्ने र त्यसको लागि आवश्यक उपयुक्त खेलकुदस्थल र खेलकुद सामाग्रीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(३) प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो उमेर रुचि र आवश्यकता अनुसार मनोरञ्जन गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(४) आफ्नो हितमा प्रतिकुल नहुने गरी प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो धर्म सस्कृती, चलन, रितीरीवाज र आस्था अनुरूप साँस्कृतिक क्रियाकलापमा भाग लिने अधिकार हुनेछ ।

परिच्छेद - ४

बालबालिकाको सहभागिताको अधिकार

१२. सूचना तथा सहभागिताको अधिकार: (१) प्रत्येक बालबालिकालाई प्रचलित कानून बमोजिम आफ्नो तथा सार्वजनिक सूचनाको जानकारी पाउने हक हुनेछ । तर सूचना दिँदा उनिहरूको बौद्धिक अवस्थामा अनुकूल हुने गरी सरल भाषामा सहज रूपमा दिनुपर्छ ।

१३. बाबु आमासँग भेटघाट र सम्पर्क गर्ने अधिकार: (१) कुनै पनि बालबालिकालाई उसको सर्वोत्तम हितलाई ख्याल गरी बाबु र आमाबाट भिन्न वा अलग गर्नु हुदैन ।

(२) बाबु वा आमा वा दुबैसँग भिन्न अलग बसेको बालबालिकालाई बुवा आमासँग व्यक्तिगत सम्बन्ध कायम राख्न वा नियमित रूपमा प्रत्यक्ष सम्पर्क वा भेटघाट गर्ने, टेलिफोन गर्ने, पत्राचार गर्ने, वा विद्युतीय सञ्चार माध्यमबाट सम्पर्क गर्ने अधिकार हुनेछ । सो भेटघाटको संयोजन बाल कल्याण अधिकारीले गर्नेछ ।

(३) धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्ने व्यक्तिले धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री हुने बालबालिकालाई निजको इच्छा अनुसार आफ्नो जन्मदिने बुवा आमासँग सम्पर्क तथा पत्राचार गर्न दिनुपर्छ ।

परिच्छेद-५

बाल अधिकार समितिको गठन

१४. बाल अधिकार समितिको गठन: नीलकण्ठ नगरपालिकामा देहाय बमोजिमको एक बालअधिकार समिति रहनेछ ।

(क) नगरपालिकाको नगर उपप्रमुख	-संयोजक
(ख) सामाजिक विकास समिति संयोजक	-सदस्य
(ग) उपप्रमुखले तोकेको नगरसभाको एक महिला सदस्य	-सदस्य
(घ) जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्रमुख वा प्रतिनिधि	-सदस्य
(ङ) समितिले तोकेको सामुदायिक र संस्थागत बिद्यालयको प्रधानाध्यापक दुई जना	-सदस्य
(च) नगर बाल सञ्जालको अध्यक्ष	-सदस्य
(छ) सामाजिक विकास शाखा प्रमुख	-सदस्य
(ज) नगरपालिकाको महिला, बालबालिका शाखा प्रमुख	-सदस्य सचिव

१५. बाल अधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

(क) बालबालिकाको हक हित संरक्षण सम्बन्धी योजनाको तर्जुमा गरी कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

(ख) बाल अधिकार सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

(ग) विशेष संरक्षणको आवश्यकता पर्ने बालबालिकाहरूलाई उचित पुर्नस्थापनाको व्यवस्था मिलाउने ।

(घ) नगर भित्र बालअधिकार हनन्का घटनाहरूलाई निवारण गर्न आवश्यक पहल एवं अनुगमन गर्ने ।

(ङ) बाल अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरूको अभिलेख राख्ने अनुगमन र नियमन गर्ने ।

(च) विनियोजित बजेटबाट खर्च हुनेगरी राहत र पुर्नस्थापना सम्बन्धी निर्णय गर्ने ।

(छ) बालमैत्री स्थानीय शासन दिगोपन तथा प्रवर्द्धनको लागी आवश्यक योजना तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।

१६. बाल अधिकार समितिको कार्यकाल: दफा (१४) बमोजिम गठित समितिको कार्यकाल पदेन सदस्यहरूको हकमा बाहेक गठन भएको मितिले पाँच (५) वर्षको हुनेछ ।

१७. यस समितिको बैठक आवश्यकतानुसार सञ्चालन हुनेछ ।

परिच्छेद-६

समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञ

१८. समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञ: (१) समाजसेवीको रूपमा सुचिकृत हुन निम्नानुसारको योग्यता हुनुपर्छ:

(क) मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट सामाजिक कार्य, बाल विकास वा बाल अधिकारको विषय लिई कम्तिमा स्नातक तह वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरेको वा मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट कुनै विषयमा कम्तिमा स्नातक तह वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरी बाल अधिकार वा समाजसेवाका सम्बन्धमा एक महिनाको तालिम प्राप्त गरेको

(ख) फौजदारी कसुरमा अदालतबाट सजाय नपाएको

(ग) नीलकण्ठ नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र स्थायी बसोबास भएको

(२) बाल मनोविज्ञको रूपमा सुचिकृत हुन निम्नानुसारको योग्यता हुनुपर्नेछ:

(क) नीलकण्ठ नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र स्थायी बसोबास भएको

(ख) निजको उमेर २५ वर्ष पुरा भई ६० वर्ष ननाघेको

(ग) मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट मनोविज्ञान विषय लिई कम्तिमा स्नातक तह वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरेको वा मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट कुनै विषयमा कम्तिमा स्नातक तह वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरी बाल अधिकार वा मनोविज्ञानका सम्बन्धमा कम्तिमा दुई महिनाको तालिम प्राप्त गरेको

(घ) फौजदारी कसुरमा अदालतबाट सजाय नपाएको

(३) समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञको रूपमा सुचिकृतहुन चाहने व्यक्तिले स्थानीय बाल अधिकार समिति समक्ष अनुसूची-१ को ढाँचामा निवेदन दिनुपर्नेछ ।

(४) समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञको पदावधी चार वर्षको हुनेछ र निजहरूको पुन नियुक्ति हुन सक्नेछ ।

(५) समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञलाई देहायको अवस्थामा नीलकण्ठ नगरपालिकाले हटाउन सक्नेछ ।

(क) खराब आचरण भएमा

(ख) कार्य क्षमताको अभाव भएमा

(ग) इमान्दारी पूर्वक पदीय कर्तव्य पालना नगरेमा

(घ) बाल इजालसका लागि माग भई आएकोमा बाल अदालतमा वा बाल इजालसमा बस्न सुचित गर्दा बिना कारण लगातार तीन पटकसम्म उपस्थित नभएमा ।

१९. **खर्च व्यवस्थापन:** (१) बालबालिकालाई तत्काल राहात उद्धार राहत र पुर्नस्थापना गर्न लाग्ने आवश्यक दायित्व नगरपालिकाको रहनेछ ।

परिच्छेद-७

विविध

२०. बालबालिकाको कर्तव्य:

बुवाआमा संरक्षक र शिक्षकले बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई बिचार गरी दिएको सल्लाह सुझाव मार्गदर्शन र निर्देशन पालना गर्नु सबैलाई सम्मान र आदर गर्नु आफुभन्दा सानालाई माया गर्नु, साथीहरुविच माया सद्भाव बढाउनु, मिलेर बस्नु र अनुशासन पालना गर्नु प्रत्येक बालबालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

२१. **अनुगमन तथा निरीक्षण:** नीलकण्ठ नगरपालिकाको बाल अधिकार समितिले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका बाल सुधार गृह, बाल गृह र बालबालिकाका लागि सञ्चालनमा रहेका आवासिय तथा अन्य गृह समेत जहिले सुकै निरीक्षण गरी निर्देशन दिने तथा नियमन गराउनेछ ।

२२. **बालमैत्री नगर बनाउने:** नीलकण्ठ नगरपालिकालाई बालमैत्री नगर बनाई बालमैत्री शासन प्रवर्द्धन गरिनेछ । बालमैत्री नगरको निरन्तरता र दिगोपना सुनिश्चित गराउने कार्य नगरपालिकाले गर्नेछ ।

२३. **कानूनी सहायता:** नगरपालिकाले कानूनी विवादमा परेका बालबालिकालाई आवश्यकता परेमा निःशुल्क कानूनी सहायता उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

२४. **नियम बनाउने अधिकार:** यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नियमावली, कार्यविधी ,निर्देशिका बनाउने अधिकार कार्यपालिकालाई हुनेछ ।

२५. **बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार:** यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्दा बाधा अड्काउ परेमा फुकाउने अधिकार कार्यपालिकामा हुनेछ ।

२६. **बचाउ:** यस ऐन बमोजिमको उद्देश्य तथा बिषय क्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम भएका कार्यहरु यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

अनुसूची १

(दफा १७ को उपदफा ३ सँग सम्बन्धित)

श्री अध्यक्ष

बाल अधिकार समिति

नीलकण्ठ नगरपालिका

विषय: समाजसेवी/बाल मनोविज्ञको रूपमा सुचिकृत गरिपाउँ ।

उपर्युक्त विषयमा जिल्ला धादिङ नीलकण्ठ नगरपालिका वडा नं..... बस्ने म निवेदक .....ले विगत वर्ष .....देखि .....संचालन गर्दै/बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्य गर्दै आएकोले मलाई बालबालिकाको क्षेत्रमा ज्ञान समेत भएको र यहि क्षेत्रमा थप सेवा गर्ने मनसाय भएकोले समाजसेवी /बाल मनोविज्ञको रूपमा सुचिकृत गरि पाउँ भनि निवेदन गर्दछु ।

संलग्न कागजातहरू:

१. नागरिकताको प्रतिलिपी
२. अनुभवको प्रमाण पत्र
३. सिफारीसपत्र
४. शैक्षिक योग्यताको प्रमाण पत्र

निवेदक

आज्ञाले,
पुरुषोत्तम सुवेदी,
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत